

Research in Curriculum Planning
Vol 10, No 12 (continus 39)
Winter 2014, Pages 134-146

Assessment of effective teaching, components based on the students viewpoints

Sadrodin Sattari
Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Ardabil
Branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran

Abstract

This research was aimed at a study of the present and desirable situation of effective teaching based on M.A Students' viewpoints in Islamic Azad university of Ardabil branch. The method of research was descriptive and survey type. The population in this research was included M.A university students at the second academic term of 2010-2011. The sample group was selected by randomized stratified sampling method. For data collection, the research tool was a researcher-made questionnaire with Likert scale in two sections. The content validity and the reliability were obtained by using the Cronbach's alpha coefficient. Collected data was analyzed with descriptive statistics, T-test and ANOVA test. In general, based on the collected data analysis, the results showed that there were significant differences between present and desirable situation of effective teaching. However, there was no significant difference in effective teaching components based on age, gender, discipline and employment situation variables.

Keywords: Effective teaching, Islamic Azad University, Ardabil Branch

پژوهش در برنامه‌ریزی درسی

سال دهم، دوره دوم، شماره 12 (پیاپی 39)
زمستان 1392، صفحات 146 - 134

ارزیابی مؤلفه‌های تدریس اثربخش از دیدگاه دانشجویان

صدرالدین ستاری*

استادیارگروه علوم تربیتی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی وضعیت موجود و مطلوب تدریس اثربخش در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل از دیدگاه دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد است. روش تحقیق حاضر توصیفی از نوع پیمایشی بوده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش شامل کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد شاغل به تحصیل نیمسال دوم 90 - 89 می‌شد که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، گروه نمونه انتخاب شد و داده‌های مورد نیاز به وسیله پرسشنامه محقق ساخته با طیف لیکرت در دو قسمت (وضع موجود و وضع مطلوب) جمع‌آوری گردید. روایی ابزار به وسیله روایی محتوا و نظر متخصصان، و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ به دست آمد. داده‌های گردآوری شده با شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین، درصد، انحراف استاندارد) و آمار استنباطی (آزمون T مستقل و آزمون تحلیل واریانس ANOVA) مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده حاکی از آن است که وضعیت موجود و مطلوب تدریس اثربخش با هم تفاوت معناداری دارند و تفاوت معناداری در مؤلفه‌های تدریس اثربخش بر اساس متغیرهای جنسیت، رشته تحصیلی، سن و وضعیت اشتغال دانشجویان وجود ندارد.

واژگان کلیدی: تدریس اثربخش، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل

* نویسنده مسؤول: صدرالدین ستاری sadraddin1356@yahoo.com

پذیرش: 92/3/13

وصول: 90/3/24

مقدمه

دانشجویان. ج) تدریس به معنای ایجاد امکان یادگیری (Shabani, 2010).

به زعم گلداشمید و پرل برگ، مقوله تدریس، فنی‌ترین و اصلی‌ترین کارکرد نظام‌های آموزشی و آموزش عالی در نظر گرفته می‌شود که باید ماهرانه انجام پذیرد و این نیازمند مسؤلیت پذیری بیشتر و پاسخ‌گو بودن مدرسان است (Boote, 2006). تدریس فرایندی تعاملی و دوطرفه است که طی آن فراگیر و آموزش دهنده هر دو از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند و تدریس در این معنی بیان صریح آن چیزی است که باید یاد گرفته شود. پژوهش درباره تدریس اثربخش و کیفیت آن در دانشگاه از جمله مهم‌ترین مسائلی است که از یک سو بازخورد مناسبی برای تجزیه و تحلیل مسائل آموزشی و تصمیم‌گیری در اختیار برنامه ریزان و مسؤلان آموزشی قرار می‌دهد و از سوی دیگر مدرسان می‌توانند با آگاهی از کیفیت عملکرد خود در جریان تدریس به اصلاح شیوه‌ها و روش‌های آموزشی خود و در نتیجه افزایش کیفیت تدریس خود بپردازند (shabani, 2006; varki& hosengolizadeh, 2006).

هر عضو هیأت علمی بر حسب توانمندی‌ها، قابلیت‌ها، علایق شخصی و نیازهای مؤسسات آموزشی و دانشگاه‌ها ممکن است در یک یا چند حیطه فعالیت بیشتری داشته باشد. ولی یکی از عمده‌ترین وظیفه او تدریس و آموزش دانشجویان است که کیفیت آن در ارتقای انگیزه، نشاط، نوآوری، و افزایش کارایی استاد و دانشجو مؤثر است (saif, 1996; rejalzadeh, 1998).

تدریس اثربخش در آموزش عالی با تعاریف مختلف و متنوع یک مفهوم جنجال برانگیز (Contested concept) است (Skelton, 2004). و تلاش‌های زیادی برای مشخص کردن ویژگی‌های تدریس اثربخش با رویکردهای مختلف کمی و کیفی از دیدگاه دانشجویان انجام گرفته است (Vulcano, 2007) اما یک تعریف جامع پذیرفته شده در باره تدریس اثربخش در آموزش عالی وجود ندارد (Trigwell, 2001; Pausen, 2002). تدریس اثربخش با تغییرات تکنولوژی ارتباط دارد. به طوری که بررسی‌ها نشان می‌دهد که پیشرفت‌های حوزه فناوری در سال‌های اخیر بر تدریس و یادگیری تأثیر زیادی داشته است (Hana & silver, 2002).

دانشگاه‌ها به عنوان سازمان‌های آموزشی - پژوهشی، دارای وظایف و کارکردهای متعددی از جمله آموزش، پژوهش، تولید دانش و فناوری جدید، ارائه راهبردهای تغییر اجتماعی و رویارویی فعال با تحولات جهانی هستند. موفقیت دانشگاه‌ها در انجام این وظایف ایجاب می‌کند که به طور پیوسته فرایندهای کاری خود را بهبود بخشند (Hoveyda et.al, 2006) و برای بهبود وضعیت موجود نیازمند آگاهی از کیفیت تدریس و آموزش خود هستند.

امروزه در تمام دانشگاه‌های جهان به کیفیت تدریس و یادگیری توجه زیادی می‌شود (Devlin, 2007). همچنین تضمین تدریس اثربخش (Effective teaching) و نشان دادن این اثربخشی نیز در دانشگاه‌ها اهمیت زیادی دارد (دولین و ساماروویکرما، 2010). در میان وظایف مختلف اعضای هیأت علمی، که مهمترین رکن دانشگاه‌ها هستند، وظیفه تدریس و آموزش عمده‌ترین وظیفه آنها است و کیفیت و کارایی این وظیفه در ارتقای انگیزه و افزایش کارایی استاد و دانشجو تأثیر به سزایی دارد (zohor&eslaminejad, 2002).

اصطلاح تدریس گرچه در متون علوم تربیتی مفهومی آشنا به نظر می‌رسد، ولی اکثر مدرسان و مجریان برنامه‌های درسی به ندرت با معنی و ماهیت درست آن آشنایی دارند. برداشت‌های مختلف مدرسان از مفهوم تدریس می‌تواند در نگرش آنان نسبت به یادگیرندگان و نحوه کارکردن با آنها تأثیر مثبت یا منفی بر جای گذارد (Shabani, 2010).

اسمیت به 5 نوع تدریس معتقد است که عبارتند از: توصیفی (Descriptive)، موفقیتی (Success)، ارادی (Intentional)، هنجاری (Normative)، علمی (Scientific). آیزنر نیز بر این باور است که نظریه‌های تدریس - یادگیری در جهت دادن به فعالیت‌های آموزشی بسیار تأثیرگذار است. مدرسان می‌توانند در چهارچوب نظریه‌ها به جهان تعلیم و تربیت و تدریس از منظری خاص توجه کنند. وی نظریه‌های موجود تدریس در حوزه آموزش عالی را به 3 دسته تقسیم نموده است: الف) تدریس به معنای بازگویی و انتقال اطلاعات. ب) تدریس به معنای سازماندهی فعالیت

برای تعیین شاخص‌های تدریس اثربخش روش‌های مختلفی از جمله نظرخواهی از مدیران، همکاران، استادان، و دانشجویان وجود دارد (saif, 1996). مدرسان دانشگاه‌ها اظهار می‌کنند که آگاهی از دیدگاه دانشجویان نسبت به تدریس اثربخش در بهبود کیفیت تدریس و آموزش آنان تأثیر به‌سزایی دارد. آنان بر این باورند که چون دانشجویان مستقیماً درگیر یادگیری هستند، یکی از بهترین روش‌های تعیین شاخص‌های تدریس اثربخش، نظرخواهی از آنان است (delavar, 1996).

نتایج تحقیق انجام شده توسط شیخ زاده (sheikhzadeh, 2009) در دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه نشان می‌دهد که از دید دانشجویان، مهمترین مؤلفه‌های تدریس اثربخش به ترتیب قدرت برقراری ارتباط، روش تدریس، دانش پژوهی و شخصیت فردی است.

نتایج تحقیق عسگری و محبوب مودب (asgari & mahjob moaddab, 2010) حاکی از آن است که از دید دانشجویان مهمترین ویژگی‌های تدریس اثربخش به ترتیب قدرت برقراری ارتباط، روش تدریس، شخصیت فردی و دانش پژوهی است و بین ویژگی‌های فردی دانشجویان (سن، رشته، جنسیت و مقطع تحصیلی) با دیدگاه آنان درباره مؤلفه‌های تدریس اثربخش رابطه معناداری وجود ندارد. نتایج پژوهش محدثی و همکاران (mohaddesi et al., 2011) نیز نشان می‌دهد که از دید دانشجویان، مؤلفه‌های توانایی ایجاد ارتباط و مشاوره به دانشجویان از مهمترین مؤلفه‌های تدریس اثربخش هستند.

پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر تجربه مدرسه بر عقاید معلمان قبل از خدمت درباره تدریس اثربخش» به روش توصیفی و از طریق مصاحبه انجام شده است. نتایج این تحقیق ویژگی‌های توانایی برقراری ارتباط، تسلط بر موضوع درس، مهارت‌های مدیریت کلاس درس، مهارت‌های حرفه‌ای، و داشتن شخصیت مثبت را به عنوان ویژگی‌های مدرس خوب ذکر کرده است (Wan et al., 2010).

نتایج تحقیق انجام شده در دانشگاه سانفرانسیسکو (San Francisco university, 2005) درباره مؤلفه‌های تدریس اثربخش حاکی از آن است که از دیدگاه دانشجویان، استادان مؤلفه‌های مهارت ارتباطی و روابط انسانی، بازخورد

این پیشرفت‌ها به مدرسان کمک کرده است تا تعداد زیادی از دانشجویان خود را هدایت کنند و از طرفی پیچیدگی محیط یادگیری و تدریس را نیز بیشتر کرده است (Devlin, 2007). و مدرسان برای تعامل موثر با دانشجویان خود باید مهارت‌های متنوع رایاد بگیرند (Devlin & Samarawickrema, 2010).

یکی از مشکلات اساسی در آموزش دانشگاه‌ها نداشتن شاخص‌های تدریس اثربخش است (zohor&eslaminejad, 2002). ارزیابی تدریس بدون در دست داشتن شاخص‌های تدریس اثربخش نه تنها باعث بهبود کیفیت آموزش نمی‌گردد بلکه افت کیفیت نیز سبب می‌شود (saif, 2007). با وجود این، تحقیقات نشان می‌دهد که تأثیر تدریس اثربخش در پیشرفت تحصیلی و یادگیری دانشجویان نسبت به سایر عوامل مؤثر بر یادگیری مهمتر بوده است (Barder&Falcone, 1998).

تدریس اثربخش عبارت است از مجموعه‌ای از عملکردها و ویژگی‌های استاد که باعث دستیابی به اهداف آموزشی و یادگیری دانشجویان می‌شود و مؤثرترین عامل در پیشرفت تحصیلی دانشجویان به شمار می‌رود (yamani&bahadori, 2006). به عبارت دیگر، تدریس مؤثر به عنوان توانایی استادان برای آسان کردن دستیابی دانشجویان به سطوح بالای تفکر یا تفکر مستقل تعریف می‌شود. بنابراین دربرگیرنده فعالیت‌های فراتر از ارائه صرف مطالب و نیازمند تعامل و مکالمات معنادار بین استاد و دانشجویان است (motallebifard et. Al, 2011).

پژوهش پیرامون میزان به کارگیری معیارهای تدریس اثربخش در دانشگاه، پیش از هر چیز در یافتن کمبودها و جبران نواقص آموزشی مؤثر است؛ چرا که تصویری نسبتاً جامع از کیفیت آموزشی دانشگاه ارائه می‌دهد و منجر به تقویت نقاط قوت و رفع نقاط ضعف موجود در کیفیت تدریس استادان خواهد شد. به دنبال این امر، دانشگاه باید در برنامه ریزی دوره‌های آموزش ضمن خدمت نیز مؤثرتر عمل کند و نیازهای واقعی استادان را در این زمینه، به گونه مطلوبی پیش‌بینی و برآورده سازد (andalib&ahmadi, 2007).

قدرت ارتباط، دانش پژوهی، و شخصیت فردی اساتید از مهمترین مؤلفه‌های تدریس اثربخش است و با توجه به نتایج این تحقیق برگزاری کارگاه روش‌های نوین تدریس و استاندارد شیوه‌های تدریس برای اساتدان به صورت مستمر توصیه شده است (zohor & eslaminejad, 2002). نتایج تحقیق حاجی آقایی (hajiagae, 2001) نیز حاکی از آن است که از دیدگاه دانشجویان، مؤلفه‌های مهم تدریس اثربخش به ترتیب شخصیت فردی، دانش پژوهی، توانایی ایجاد ارتباط، و روش تدریس مناسب هستند.

تمرکز اصلی تدریس اثربخش بر یادگیری دانشجویان است. بر این اساس، دو بعد اصلی از تدریس اثربخش در آموزش عالی در ادبیات موضوع پذیرفته شده است: الف) تدریس به مجموعه‌ای از مهارت‌ها و کارهای تخصصی ویژه نیاز دارد. ب) تدریس باید مقتضیات زمینه‌ای که در آن صورت می‌گیرد را برآورده کند (Devlin & Samarawickrema, 2010). پژوهش حاضر نیز با در نظر گرفتن بعد اول، با هدف کلی بررسی مؤلفه‌های تدریس اثربخش در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل از دیدگاه دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد انجام یافته است.

روش پژوهش

روش‌های تحقیق در علوم رفتاری را می‌توان بر اساس دو ملاک: الف) هدف تحقیق ب) شیوه گردآوری داده‌ها تقسیم کرد (sarmad et.al, 2010). پژوهش حاضر از لحاظ هدف تحقیق از نوع تحقیق کاربردی و از لحاظ ملاک شیوه گردآوری داده‌ها، تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی است. همچنین قلمرو مکانی پژوهش حاضر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل، و قلمرو زمانی آن نیمسال دوم سال تحصیلی 90 - 89 است.

جامعه آماری تحقیق شامل کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل که تعدادشان 1794 نفر (نیمسال دوم 90 - 89) در 8 رشته تحصیلی است، می‌شود. از این جامعه آماری به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی، نمونه‌ای به تعداد 240 نفر

فوری، سازماندهی محتوا و مواد درسی، و فراهم سازی محیط یادگیری برای دانشجویان را رعایت می‌کنند ولی مؤلفه‌های توجه داشتن به یادگیری دانشجویان، و برانگیزاننده بودن مواد درسی را در سطح ضعیفی به کار می‌برند.

نتایج تحقیق انجام شده توسط ویتانجی و ان درانگو (Waithanji & Ndirangu, 2005) در یکی از دانشگاه‌های کنیا نشان داد که به طور کلی کیفیت و اثربخشی تدریس اساتدان این دانشگاه در سطح پایینی قرار دارد. همچنین نتایج پژوهش شریفیان (sharifian, 2005) نشان می‌دهد که بیشترین توجه اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها به مؤلفه روابط انسانی و کمترین توجه آنها به حیطة طراحی و تدوین درس بوده است.

نتایج تحقیق انجام شده توسط عندلیب و احمدی (andalib & ahmadi, 2007) در دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان در مورد میزان به کارگیری مؤلفه‌های تدریس اثربخش (طراحی تدریس، روابط انسانی، ویژگی‌های شخصیتی مطلوب، اجرای آموزش، مدیریت کلاس، ارزشیابی) نشان می‌دهد که مؤلفه‌های تدریس اثربخش بالاتر از میانگین و در سطح متوسط اجرا می‌گردد. در بین مؤلفه‌ها نیز، مؤلفه طراحی تدریس بیشتر، و اجرای آموزش کمتر از بقیه اجرا می‌گردد. از نتایج دیگر تحقیق این است که بین دیدگاه دانشجویان دختر و پسر پیرامون مؤلفه‌های تدریس اثربخش تفاوت وجود دارد و تدریس از دید دانشجویان دختر نسبت به دانشجویان پسر، اثربخش‌تر است و بین معدل دانشجویان با دیدگاه شان نسبت به میزان اجرای مؤلفه‌های تدریس اثربخش رابطه معناداری مشاهده نشد.

نتایج تحقیق دیگری که به روش توصیفی - پیمایشی انجام شده است حاکی از آن است که از دیدگاه دانشجویان ویژگی‌هایی چون تسلط بر درس، شیوایی بیان، سازماندهی و تنظیم درس، و علاقمندی به تدریس از خصوصیات یک استاد خوب در دانشگاه است (gorbani et.al, 2008).

تحقیقی در سال 2002 پیرامون تدریس اثربخش در دانشگاه علوم پزشکی کرمان از دید دانشجویان انجام شده است. نتایج این پژوهش که به روش توصیفی تحلیلی انجام گرفته، حاکی از آن است که از دید دانشجویان، مؤلفه‌های

انتخاب و داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری گردید.

در این تحقیق، برای سنجش وضع موجود و مطلوب

جدول 1 - توصیف کلی وضعیت موجود مؤلفه‌های تدریس اثربخش در این پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده

است. ابتدا بر اساس مبانی نظری و تحقیقات گذشته تعداد

انحراف مؤلفه‌های تدریس اثربخش، سنجش تفاوت از میانگین استاندارد پرسشنامه‌ای با 29 سؤال در دو سطح (وضع موجود و وضع مطلوب) تدوین گردید. از این 29 سؤال 5 سؤال مربوط به

مؤلفه دانش پژوهی؛ 4 سؤال مربوط به مؤلفه روش مناسب تدریس؛ 4 سؤال مربوط به مؤلفه قدرت برقراری ارتباط؛ 4

سؤال مربوط به مؤلفه شخصیت فردی؛ 4 سؤال مربوط به مؤلفه رشد دانشجو و 5 سؤال مربوط به مؤلفه ارزیابی مناسب از دانشجو است که در طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم،

کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) تنظیم شده است.

برای تأمین روایی پرسشنامه سعی شد تا از طرح سؤالات مبهم و نامربوط پرهیز شود و سؤالات روشن و قابل فهم تدوین گردید. پرسشنامه و روایی محتوایی و صوری ابزار

نیز به تأیید چند نفر از متخصصان علوم تربیتی نیز رسید.

برای محاسبه پایایی پرسشنامه نیز از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده با استفاده از نرم‌افزار spss برابر 0/941 برای وضع موجود و 0/940 برای وضع مطلوب به دست آمد که نشان می‌دهد سؤالات پرسشنامه از همسانی درونی بالایی برخوردارند.

همچنین برای تحلیل سؤالات پرسشنامه از آمار توصیفی (درصد، میانگین، واریانس، ...) و آمار استنباطی (آزمون T، ضریب همبستگی پیرسون، و تحلیل واریانس ANOVA استفاده شده است.

سؤال اول: وضعیت موجود تدریس اثربخش در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل چگونه است؟

برای تحلیل داده‌های مربوط به این سؤال پژوهشی از شاخص‌های آمار توصیفی میانگین، درصد، انحراف استاندارد و واریانس استفاده شده است. نتایج تحلیل داده‌های مربوط به این سؤال پژوهشی به تفکیک مؤلفه‌های تدریس اثربخش

میانگین

تعداد افراد نمونه

دانش پژوهی

روش تدریس مناسب

قدرت برقراری ارتباط

شخصیت فردی

جو کلاس

محور قرار دادن رشد دانشجو

ارزشیابی مناسب از دانشجو

جمع کل

میانگین

2/75

2/40

2/85

3/026

2/64

2/79

2/47

2/70

تعداد افراد نمونه

240

240

240

240

240

240

240

240

مؤلفه‌های تدریس اثربخش

دانش پژوهی

روش تدریس مناسب

قدرت برقراری ارتباط

شخصیت فردی

جو کلاس

محور قرار دادن رشد دانشجو

ارزشیابی مناسب از دانشجو

جمع کل

کرونباخ استفاده شده است. ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده با استفاده از نرم‌افزار spss برابر 0/941 برای وضع موجود و 0/940 برای وضع مطلوب به دست آمد که نشان می‌دهد سؤالات پرسشنامه از همسانی درونی بالایی برخوردارند.			
همچنین برای تحلیل سؤالات پرسشنامه از آمار توصیفی (درصد، میانگین، واریانس، ...) و آمار استنباطی (آزمون T، ضریب همبستگی پیرسون، و تحلیل واریانس ANOVA استفاده شده است.			
یافته‌های پژوهش			
سؤال اول: وضعیت موجود تدریس اثربخش در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل چگونه است؟			
برای تحلیل داده‌های مربوط به این سؤال پژوهشی از شاخص‌های آمار توصیفی میانگین، درصد، انحراف استاندارد و واریانس استفاده شده است. نتایج تحلیل داده‌های مربوط به این سؤال پژوهشی به تفکیک مؤلفه‌های تدریس اثربخش			

و 97/1 آنها بر این باورند که باید در حد زیاد اجرا شود. سؤال سوم: آیا بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب تدریس اثر بخش از دید دانشجویان تفاوت وجود دارد؟ برای تحلیل داده‌های مربوط به این سؤال پژوهش، از آزمون T همبسته استفاده شده است که نتایج این آزمون در جدول شماره 3 آمده است.

جدول شماره 3 تفاوت وضعیت موجود و مطلوب تدریس اثربخش را نشان می‌دهد. نتایج آزمون T همبسته بیان می‌کند که بین وضع موجود و مطلوب تدریس اثربخش در سطح 99 درصد تفاوت معناداری وجود دارد. در میان 7 مؤلفه نیز، مؤلفه روش تدریس مناسب دارای بیشترین مقدار و شخصیت فردی دارای کمترین مقدار تفاوت بین میانگین وضع موجود و وضع مطلوب است. در مجموع نیز بین وضع موجود و وضع مطلوب تدریس اثربخش مقدار 1/922- از 5 تفاوت وجود دارد.

سؤال چهارم: آیا بین ویژگی‌های فردی دانشجویان (جنسیت، رشته، محل سکونت، وضعیت اشتغال) و ادراک آنان از تدریس اثربخش رابطه وجود دارد؟ برای سنجش رابطه میان رشته تحصیلی و وضعیت اشتغال دانشجویان با تدریس اثربخش از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه و برای سنجش رابطه بین جنسیت دانشجویان و محل سکونت دانشجویان با تدریس اثربخش از آزمون T مستقل استفاده شده است. در ادامه، اطلاعات به دست آمده ارائه شده است.

اطلاعات جدول شماره 4 حاکی از آن است که وضعیت موجود تدریس اثربخش بین رشته‌های مختلف تحصیلی (شیمی، ادبیات فارسی، کشاورزی گرایش اصلاح نباتات، حقوق جزا، فقه و حقوق اسلامی، روان‌شناسی بالینی، جغرافیا

همراه با نتایج آزمون T تک گروه در جدول شماره 1 آمده است.

اطلاعات جدول شماره 1 حاکی از آن است که نتایج آزمون T تک گروه که در آن وضع موجود با میانگین نظری (3 از 5) مقایسه شده است، در 6 مؤلفه (دانش پژوهی، روش تدریس مناسب، جو کلاس، محور قرار دان رشد دانشجو، ارزشیابی مناسب از دانشجو) در سطح 95 درصد معنادار بوده، پایین‌تر از میانگین است. ولی نتیجه آزمون T تک گروه در مورد مؤلفه شخصیت فردی نمایانگر این است که وضع موجود مؤلفه شخصیت فردی با میانگین فرضی (3) تفاوت معناداری ندارد.

برای پاسخ به این سؤال تحقیق نیز داده‌های به دست آمده به سه سطح زیاد (5-3/66)، متوسط (3/65-2/33) و کم (1-2/32) تقسیم گردید. سپس افراد پاسخ دهنده (240 نفر) به 3 سطح تقسیم شده‌اند.

در مجموع 29/2 درصد پاسخ دهندگان معتقدند که مؤلفه‌های تدریس اثربخش در حد کم اجرا می‌گردد، 62/5 درصد بر این باورند که در حد متوسط اجرا می‌شود و 8/3 معتقدند که در حد زیاد اجرا می‌گردد.

سؤال دوم: وضعیت مطلوب تدریس اثربخش در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل چگونه است؟

در تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به این سؤال از آزمون T تک گروه استفاده شده است. در جدول شماره 2 میانگین وضع مطلوب تدریس اثربخش همراه با نتایج آزمون T تک گروه ارائه شده است. داده‌های جدول شماره 2 حاکی از آن است که نتایج آزمون T تک گروه که در آن وضع موجود با میانگین نظری (3 از 5) مقایسه شده است که نتایج این آزمون نیز در سطح 99 درصد معنادار است. در مجموع نیز پاسخ دهندگان معتقدند که مؤلفه‌های تدریس اثربخش باید در حد زیاد (4/622 از 5) اجرا شود.

برای پاسخ به این سؤال تحقیق نیز داده‌های به دست آمده به 3 سطح زیاد، متوسط، و کم تقسیم گردید (مانند سؤال اول). سپس افراد پاسخ دهنده (240 نفر) به 3 سطح تقسیم شده‌اند.

در مجموع 2/9 درصد پاسخ دهندگان معتقدند که مؤلفه‌های تدریس اثربخش باید در حد متوسط اجرا گردد،

گرایش اقلیم، زبان انگلیسی) تفاوت معناداری وجود ندارد و مقدار F به دست آمده معنادار نیست. به عبارت دیگر، نتیجه آزمون تحلیل واریانس یک طرفه برای سنجش تفاوت بین رشته‌های تحصیلی از لحاظ تدریس اثربخش معنادار نیست و میان رشته‌های مختلف تحصیلی از لحاظ میزان اجرای مؤلفه‌های تدریس اثربخش تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول شماره 5 نتایج آزمون T مستقل دو گروهه پیرامون دیدگاه دانشجویان بومی و غیر بومی درباره وضعیت موجود تدریس اثربخش را نشان می‌دهد. نتایج این آزمون حاکی از آن است که بین دیدگاه دانشجویان بومی و غیر بومی درباره تدریس اثربخش تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول شماره 6 نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه درباره وضعیت اشتغال دانشجویان (شاغل، غیر شاغل، همکاری مقطعی با سایر نهادها) و رابطه آن با تدریس اثربخش را نشان می‌دهد. نتایج این آزمون حاکی از آن است که بین دیدگاه دانشجویان شاغل، غیر شاغل و شاغلان موقت پیرامون تدریس اثربخش تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول شماره 7 نتایج آزمون T مستقل دوگروهه درباره دیدگاه دانشجویان زن و مرد درباره وضعیت موجود تدریس اثربخش را نشان می‌دهد. نتایج این آزمون حاکی از آن است که میان دیدگاه دانشجویان زن و مرد پیرامون تدریس اثربخش تفاوت معناداری وجود دارد. در میان مؤلفه‌های هفت گانه تدریس اثربخش نیز، بین دیدگاه دانشجویان مرد و زن در مؤلفه‌های جو کلاس، محور قرار دادن رشد دانشجو تفاوت معناداری وجود دارد و دانشجویان مرد نسبت به دانشجویان زن معتقدند که مؤلفه‌های تدریس اثربخش (میانگین بالای دیدگاه دانشجویان مرد) بیشتر اجرا می‌گردد.

جدول 3 - نتایج آزمون T تفاوت بین وضعیت موجود و مطلوب تدریس اثربخش

مؤلفه‌های تدریس اثربخش	میانگین وضع موجود	میانگین وضع مطلوب	تفاوت میانگین	مقدار T	سطح معناداری	انحراف استاندارد
دانش پژوهی	2/75	4/606	-1/855	35/453	0/00	0/811
روش تدریس مناسب	2/40	4/583	-2/182	34/67	0/00	0/975
قدرت برقراری ارتباط	2/85	4/65	-1/802	28/97	0/00	0/963
شخصیت فردی	3/026	4/63	-1/604	27/65	0/00	0/898
مجموعه‌های یادگیری دانشجو	2/69	4/67	-2/078	33/26	0/00	0/875
ارزشیابی مناسب از دانشجو	2/47	4/55	-2/077	36/53	0/00	0/881

جدول 6 - نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه تدریس اثربخش از لحاظ وضعیت اشتغال دانشجویان

SIG	F مقدار	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذور واریانس	واریانس گروه‌ها	مؤلفه‌های تدریس اثربخش
0/536	0/626	0/329	2	0/658	بین گروه	دانش پژوهی
		0/525	203	106/633	درون گروه	
			205	107/291	جمع کل	
0/687	0/377	0/201	2	0/403	بین گروه	روش تدریس مناسب
		0/535	203	108/536	درون گروه	
			205	108/938	جمع کل	
0/087	2/466	1/668	2	3/335	بین گروه	قدرت برقراری ارتباط
		0/676	203	137/297	درون گروه	
			205	140/632	جمع کل	
0/565	0/573	0/374	2	0/749	بین گروه	شخصیت فردی
		0/654	203	132/692	درون گروه	
			205	133/441	جمع کل	
0/591	0/527	0/367	2	0/735	بین گروه	حس کلامی
		0/697	203	141/434	درون گروه	
			205	142/169	جمع کل	

یافته‌های مربوط به سؤال اول پژوهش نشان می‌دهد که از کل پاسخ دهندگان (240 نفر)، 29/2 درصد (70 نفر) معتقدند که مؤلفه‌های تدریس اثربخش در حد کم اجرا می‌گردد، 62/5 درصد (150 نفر) بر این باورند که در حد متوسط اجرا می‌گردد و 8/3 درصد (20 نفر) اعتقاد دارند که در حد زیاد اجرا می‌شود و وضعیت موجود اجرای تدریس اثربخش کمتر از میانگین بوده است و تدریس موجود در دانشگاه اثربخش نیست. نتیجه این یافته تحقیق با نتایج پژوهش ویتانجی وان درانگو (2005) همسو است، ولی با تحقیق دانشگاه سانفرانسیسکو (2005) و عندلیب و احمدی مطابقت ندارد. از میان 7 مؤلفه، روش تدریس مناسب، ارزشیابی از دانشجو، و جو کلاسی کمتر، و شخصیت فردی، قدرت برقراری ارتباط، محور قرار دادن رشد دانشجو و دانش پژوهی بیشتر از سایر مؤلفه‌ها اجرا می‌گردد.

یافته‌های مربوط به سؤال دوم تحقیق نشان می‌دهد که در مجموع 2/9 درصد (7 نفر) معتقدند که مؤلفه‌های

تدریس اثربخش باید در حد متوسط و 97/1 درصد (233 نفر) بر این باورند که باید در حد زیاد اجرا گردد. این یافته تحقیق با نتیجه مطالعات (zohor&eslaminejad, 2002)، قربانی و همکاران (2008)، رودیگر و همکاران (2007) و وان و همکاران (2007) همسو است. این پژوهشگران نیز در تحقیق خود گزارش نموده‌اند که انتظارات دانشجویان در زمینه تدریس اثربخش برآورده نمی‌شود. پاسخ دهندگان معتقدند که از میان 7 مؤلفه، جو کلاسی، محور قرار دادن رشد دانشجو، قدرت برقراری ارتباط بیشتر از سایر مؤلفه‌ها باید اجرا شود. این نتیجه با نتایج تحقیق وان و همکاران (2010)، محدثی و همکاران (2011)، عسگری و محبوب مودب (2010)، شیخ زاده (2009) و ظهور و اسلامی نژاد (2002) مطابقت دارد ولی با نتیجه پژوهش حاجی آقایی (2001) مطابق نیست.				
یافته‌های سؤال سوم پژوهش نشان می‌دهد که بین وضع موجود و وضع مطلوب تدریس اثربخش در سطح 99 درصد تفاوت معناداری وجود دارد. در میان مؤلفه‌های هفت گانه تدریس اثربخش نیز، مؤلفه روش تدریس مناسب دارای بیشترین مقدار تفاوت بین وضع موجود و وضع مطلوب				

پی آن دانشجویان احساس رضایت خواهند نمود و توجه به مؤلفه ارزشیابی درست از دانشجو موجب خواهد شد تا دانشجویان نقاط قوت و ضعف خود را بشناسند و اعتقاد داشته باشند که در صورت تلاش و کار بیشتر امتیاز مناسبی دریافت خواهند کرد.

پیشنهادهات

- 1 - استفاده از روش‌های جدید تدریس توسط استادان در فرایند تدریس و یادگیری
- 2 - برگزاری کارگاه آموزشی برای اساتید در زمینه اعتماد به نفس و قاطعیت
- 3 - انتشار مجلات تخصصی و علمی و پژوهشی در رشته مربوط
- 4 - ایجاد و راه اندازی مؤسسات پژوهشی متناسب با رشته و گروه در سطح دانشگاه و مؤسسات بین رشته‌ای
- 5 - بررسی و تشویق اعضای هیأت علمی به استفاده از روش‌های پیشرفته در فرایند تدریس و یادگیری
- 6 - شناساندن انجمن‌های علمی داخل و خارج از کشور به دانشجویان و تشویق آنان به عضویت در این انجمن‌ها
- 7 - شناساندن انجمن‌های علمی داخل و خارج از کشور به دانشجویان و تشویق آنان به عضویت در این انجمن‌ها
- 8 - ایجاد الزام نسبت به پاسخ به اعتراضات دانشجویان نسبت به نمرات نهایی دروس از طرف اساتید
- 9 - برگزاری کارگاه آموزشی روش‌های جدید تدریس به صورت مداوم جهت آشنایی اعضای هیأت علمی با روش‌های مختلف تدریس
- 10 - رعایت اصل انصاف در ارزشیابی دانشجویان از سوی استادان

منابع

Andalib, bahare;&ahmadi, golamreza.(2007). Implement scale effective teaching criteria's viewpoint of students in islamic azad university khurasgan branch in 2006 year, Knowledge and research in educational science quarterly, vol.15, pp.67-82.(Persian).

است و شخصیت فردی کمترین مقدار تفاوت بین وضع موجود و وضع مطلوب را دارد. این یافته پژوهش با نتیجه تحقیقات ظهور و اسلامی نژاد (2002)، قربانی و همکاران (2008)، رودیگر و همکاران (2007) و وان و همکاران (2007) همسو است. این محققان نیز در تحقیق خود گزارش نموده‌اند که در مقایسه بین وضع مطلوب و وضع موجود تدریس اثربخش بین این دو وضعیت تفاوت معناداری وجود دارد.

یافته‌های سؤال چهارم پژوهش نشان می‌دهد که بین رشته تحصیلی، وضعیت اشتغال و محل سکونت دانشجویان با دیدگاه آنان درباره تدریس اثربخش تفاوت معناداری وجود ندارد. این یافته پژوهش با تحقیق عسگری و محبوب مودب (2010)، و عندلیب و احمدی (2007) مطابقت دارد. ولی بین دیدگاه دانشجویان زن و مرد پیرامون میزان اجرای تدریس اثربخش تفاوت معناداری وجود دارد و دانشجویان مرد در مقایسه با دانشجویان زن معتقدند که مؤلفه‌های تدریس اثربخش بیشتر اجرا می‌گردد. این یافته با تحقیق عندلیب و احمدی (2007) و فرناندز و متیو (1997) همسو نیست. این محققان در پژوهش خودشان گزارش نموده‌اند که دانشجویان دختر بیشتر از دانشجویان پسر تدریس اساتید را اثربخش‌تر ارزیابی کرده‌اند.

با توجه به یافته‌های پژوهش، ضروری است مدیران نظام دانشگاه برای ارتقای وضع موجود مؤلفه‌های تدریس اثربخش توجه نمایند؛ چرا که توجه به بهبود مؤلفه دانش پژوهی موجب شکل‌گیری آموزش مؤثر و با کیفیت شده، سطح کلاس ارتقاء می‌یابد؛ توجه به بعد روش مناسب تدریس سبب افزایش اثربخشی آموزش می‌شود؛ توجه به مؤلفه قدرت برقراری ارتباط موجب ایجاد محیط دوستانه و تعاملی و نبود تبعیض در کلاس درس می‌گردد (motallebifard et.al, 2011). توجه به مؤلفه شخصیت فردی موجب می‌گردد که دانشجویان از رفتارهای اساتید الگو برداری نمایند (shabani, 2010). توجه به مؤلفه جو و مدیریت مناسب کلاس موجب ایجاد کلاس پر نشاط و منصفانه خواهد شد؛ توجه به مؤلفه محور قرار دادن رشد دانشجو باعث می‌شود تا نیازهای دانشجویان رفع گردد و در

institutional cultures. Buckingham: Open University Press

Hoveyda, reza; syadat,seed ali; & shaemi barzaki, ali.(2006). Survey of relationship between learning organization components and education quality development in universities Esfahan state, Research Journal of humanity science Esfahan University, vol.2, pp. 119-132. (Persian).

Mohaddesi, hamideh; feuzu, aram; & salem safi, reza.(2011). Comparative survey about effective teaching indicators viewpoint of faculty and students in Oromiee medicine Science University, Journal of nursing & midwifery faculty, vol.9 (6), pp.464-471. (Persian).

Motallebifard, alireza;yagobnegad, naser; &sadin,aliakbar.(2011). Components of effective teaching in higher education, first International Congress Management; providence; Entrepreneurship and industrial in higher education , Sanandaj University. (Persian) .

Paulsen, M.B. (2002). Evaluating teaching performance. New Directions for Institutional Research, vol.114, pp. 5–18.

Rejalzadeh, reza.(1998).teaching methodology: study of educational design, Tehran, termeh publication. (Persian) .

Roediger, V.; Thorsten, G.; Isabelle, S.(2007). Service quality in higher education: The role of student expectations. Journal of Business Research, 60,pp. 949–959.

Saif, aliakbar.(2007). Measurement, assessment and educational evaluation, Tehran, doran publication. (Persian).

Saif,ali akbar.(1996). Criteria's for teacher competences, Management in education quarterly, vol.4, pp.14-19. (Persian) .

San Francisco State University. (2005). Assessing teacher effectiveness: An information & background paper. Available in: <http://www.sfsu.edu/>

Sarmad,zohre; bazargan, abbas; & hejaze, elahe.(2010). Research methods in behavioral science, Tehran, agah publication. (Persian)

shabani varki, bakhtyar;& hosengolizadeh, rezvan.(2006). Survey of teaching quality in university, Research and planning in higher education quarterly, vol.12 (1), pp.1-22. (Persian).

Asgari,fariba; & mahjob moaddab, hajar.(2010). Comparative Effective teaching characteristics viewpoint of faculty and students in Kerman medicine Science University, Journal of development steps in medicine education, vol.1 (7), pp.26-33.(Persian).

Barder, cl; falcone, Dj.(1998). Measuring teaching: A relative value scale in teaching and learning in medicine. Teaching teacher and education journal, vol.10, pp. 40-43.

Boote, C. (2006). Vocabulary: Reasons to teach it, an effective teaching method, and words worth teaching. New England Reading Association Journal, 42(2), pp. 24-32.

Delavar, ali.(1996). The few points about universities faculty evaluation, psychology and educational science quarterly, vol.2, pp.69-83. (Persian).

Devlin, M. & Samarawickrema, G.(2010). The criteria of effective teaching in a changing higher education context. Journal of Higher Education Research & Development, 29(2),pp. 111–124.

Devlin, M. (2007). Improving teaching in tertiary education: Institutional and individual influences. Keynote address at Excellence in Education and Training Convention, Singapore Polytechnic, Singapore.

Fernandez, J. & Matio, A. (1997). Student and faculty gender in ratings of university teaching quality. Sex Roles, 37(11&12), pp.997-1003.

Gorbani, raheb;hajiagajani, saeed; heidarifar, masomeh; andadeh, fateme& shamsabadi, maziee.(2008). Survey of viewpoint of students about good educator characters in nurse & facult in semnan medicine Science University, Scientific Journal Semnan medicine Science University, vol.10 (2), pp.77-83. (Persian)

Hajiagae, saeed.(2001). Survey and comparative the faculty & students views about good educator in university, Tebb and Tazkiee Journal, vol.41, pp.47-51. (Persian).

Hannan, A., & Silver, H. (2000). Innovating in higher education: Teaching, learning and

Shabani, hasan.(2010). Educational skills, Tehran, Samt publication.(Persian).

Sharifian,freudon; & nasr, ahmadreza.(2005). Explain the effective teaching indicators in university and higher education institutes & application in esfahan university, Research and planning in higher education quarterly, vol.37&38, pp.25-54.(Persian).

Sheikhzadeh, mostafa.(2009). Effective teaching indicators viewpoint of students in islamic azad university Oromiee branch, Journal of higher education letter, vol.2 (7), pp.141-157. (Persian)

Skelton, A. (2004). Understanding 'teaching excellence' in higher education: A critical evaluation of the National Teaching Fellowships Scheme. Studies in Higher Education, 29(4), pp.451-468.

Trigwell, K. (2001). Judging university teaching. International Journal for Academic Development, 6(1),pp. 65-73.

Vulcano, B.A. (2007). Extending the generality of the qualities and behaviors constituting effective teaching. Teaching of Psychology, 34(2), pp.114-117 .

Waithanji, N. & Ndirangu, M.)2005(. An improvement in instructional quality: Can evaluation of teaching make a difference. Quality assurance in education, 13(3),pp. 183-201.

Wan, N.; Howard, N.; Alan, W. (2010). School experience influences on pre-service teachers' evolving beliefs about effective teaching. Teaching and Teacher Education, 26, pp.278-289

Yamani, mohammad;&bahadori hesari, maryam.(2006).comparative of effective factors on education quality in master of art course in shahid beheshti &sharif universities, Journal of Iran higher education,vol.1(1), pp.57-77. (Persian)

Zohor, alireza,&eslaminejad, tahere.(2002). Effective teaching indicators viewpoint of students in Kerman medicine science university, Payesh quarterly, vol.1 (4), pp.5-13. (Persian).